

Wettelijke waardering van het vruchtgebruik

Wet van 22 mei 2014 (B.S., 13 juni 2014): een helaas onvoltooide maar gelukkig niet-dwingende wet

1. Een initiatief van Senator Swennen. Op 13/11/2013 werd een wetsvoorstel ingediend in de Senaat door de heer Swennen teneinde de regels vast te leggen voor de waardering van het vruchtgebruik in geval van omzetting.

2. Absoluut noodzakelijke amendementen. Dit wetsvoorstel werd aanzienlijk verbeterd dank zij amendementen¹ ingediend door Senator Delpérée. Deze amendementen, die voornamelijk betrekking hadden op de actuariële aspecten van het wetsvoorstel, stelden een pertinente waarderingsrentevoet en een gepaste waarderingsmethode voor. Tezelfdertijd maakten ze de wet zo transparant en toegankelijk mogelijk voor de burger; ze bezorgden een eenvoudige berekeningsformule aan de minister van Justitie die hem toelaat om de omzettingstafels op te bouwen en aan te passen. Het zo herschreven wetsvoorstel werd aangenomen door de Senaat en overgezonden aan de Kamer op 13/3/2014.

3. Overdreven scrupules. Intussen, uit angst dat het Grondwettelijk Hof de wet zou verworpen om reden van discriminatie tussen mannen en vrouwen, had de heer Swennen een amendement ingediend. Dit amendement stelde een gemeenschappelijke omzettingstafel voor vrouwen en mannen voor.

4. De Kamer raadpleegt en neemt een corrigerend amendement aan. Na ontvangst van het project, heeft de Kamer deskundig adviezen² gevraagd. In deze hoedanigheid heb ik een advies overhandigd op 24/3/2014³. Ten slotte werd het project op 3/4/2014 aangenomen, na aanvaarding van een amendement met het oog op terugkeer naar aparte tafels Vrouwen/Mannen, een alternatief gesuggereerd in mijn advies aan de Kamer.

5. Een onvoltooide wet. Andere verbeteringen blijven noodzakelijk (zie Tabel 1).

Tabel 1. Verbeterbare leemtes en onvolmaaktheden

1° De wet bepaalt dat de waarderingsdatum de datum van indiening van het verzoekschrift is, in plaats van de datum van de omzetting, zoals vroeger. Deze bepaling wordt door eminente deskundigen hevig betwist.
2° De niet-terugwerkende kracht van de wet wordt afgeschaft. (art.745sexies §4 wordt ingetrokken). Deze bepaling wordt door eminente deskundigen eveneens hevig betwist.
3° De wet is slechts van toepassing op het levenslange vruchtgebruik op één hoofd. Ze zou uitgebreid moeten worden tot het levenslange vruchtgebruik op verschillende hoofden, het eventuele vruchtgebruik, het tijdelijke vruchtgebruik op één of verschillende hoofden en het vaste vruchtgebruik (rechtspersoon). Als het niet om een levenslang vruchtgebruik op één hoofd gaat, zou de waarde van het vruchtgebruik via expertise op de door de wet bepaalde basis bepaald moeten worden.
4° De wet beoogt de berekening van "de gekapitaliseerde waarde van een levenslang vruchtgebruik" (welk het ook is), wat buitensporig is. <i>Vruchtgebruik wordt gevestigd door de wet of door de wil van de mens</i> , zegt art. 579 BW. Alleen het eerste soort vruchtgebruik zou door de wet beoogd moeten worden. Met andere woorden zou de wet slechts de geforceerde, maar niet de vrijwillige omzettingen moeten beogen.

¹ Wetgevingsstukken: zie website www.christian-jaumain.be

² Prof. Fagnart (ULB), Prof. Jaumain (UCL), Prof. Ledoux (UCL) en Prof. Van Gysel (ULB) alsmede dhr. Schrijvers (verzekeringjurist) en de KFBN.

³ Mijn deskundig advies: zie geciteerde website.

Deze verbeteringen werden voorgesteld in mijn advies³ aan de Kamer, waarvan de eerste twee met de steun van Pr. Johan Verstraete, erenotar, emeritus hoogleraar KULeuven. In tegenstelling tot de suggestie met het oog op aparte tafels Vrouwen/Mannen, werden deze suggesties niet gevolgd, misschien bij gebrek aan tijd.

6. Gebreken inherent aan een "papieren" tafel. Zelfs na deze verbeteringen blijft de wettelijke omzettingstafel slechts een "papieren" tafel, met de onvermijdelijke maar aanzienlijke benaderingen die eruit voortvloeien (zie Tabel 2).

Tabel 2. Niet verbeterbare leemtes en onvolmaaktheden (want inherent aan "papieren" tafels)

De leeftijd wordt uitgesproken in volledige jaren, wat bijvoorbeeld betekent dat het vruchtgebruik op 80 jaar – 1 dag dezelfde wettelijke waarde heeft dan het vruchtgebruik op 79 jaar.
<i>Voorbeeld.</i> Waarde van het vruchtgebruik van een vrouw van 79 jaar tot 80 jaar – 1 dag = 18.680 € (waarde van het goed = 100.000 €). Waarde van het vruchtgebruik op 80 jaar = 16.730 €. Een vrouw van 80 jaar – 1 dag krijgt 18.689 € – 16.730 € = 1.959 € te veel, hetzij 12%.
De jaarlijkse update (op 1/7) blokkeert de waarderingsrentevoet gedurende 12 maanden (van 1/7 tot 30/6 van het volgende jaar). Deze wettelijke bepaling is niet bekritiseerbaar, maar de rentevoeten kunnen aanzienlijk evolueren gedurende deze periode.
De wettelijke waarderingsrentevoet is het netto gemiddelde OLO rentevoet van de laatste twee jaar. Deze wettelijke bepaling is niet bekritiseerbaar, maar de rentevoeten kunnen aanzienlijke wijzigingen hebben ondergaan sinds dit tijdperk.
<i>Voorbeeld.</i> Levensverwachting 10 jaar (vrouw ±80 jaar of man ±77 jaar). Waarderingsdatum 1/7/2014. - Wettelijke waarderingsrentevoet = 2,03% (netto gemiddelde OLO rentevoet 2012-2013). Wettelijke waarde van het vruchtgebruik = 18.200 € (waarde van het goed = 100.000 €). - Netto OLO rentevoet op 1/7/2014 = 1,5%. Economische waarde van het vruchtgebruik = 13,8%. - De vruchtgebruiker zal 18.200 € i.p.v. 13.800 € ontvangen (verschil 4.400 € te veel d.w.z. een derde).

Al deze benaderingen leiden tot aanzienlijke afwijkingen ten opzichte van de economische waarde van het vruchtgebruik, dat berekend is op basis van de exacte leeftijd en van de rentevoeten op het moment van de omzetting. Als de wettelijke waarde van het vruchtgebruik bijvoorbeeld 100.000 € bedraagt, bevindt zijn reële economische waarde zich ergens tussen 50.000 € (min de helft) en 150.000 € (plus de helft)!

We willen benadrukken dat, aangezien het om "papieren" tafels gaat, deze benaderingen onvermijdelijk zijn⁴.

7. Naar de coëxistentie tussen een wettelijke waarde en een economische waarde van het vruchtgebruik. Gelukkig staat de wet een akkoord toe tussen de partijen. Bijgevolg leidt deze niet-dwingende wet tot de coëxistentie tussen twee waarden van het vruchtgebruik:

- de **wettelijke waarde**, die ruwe benaderingen onvermijdelijk levert;
- de **economische waarde**, meer conform de demografische en financiële realiteit, en dus nauwkeuriger en rechtvaardiger.

⁴ In de wettelijke context die ons bezighoudt, waar soms aanzienlijke benaderingen onvermijdelijk zijn, brengen te gesofistikeerde methodes slechts een illusoire nauwkeurigheid en pertinentie met zich mee. Daarom is het gebruik van *prospectieve* sterftetafels voorzien door de wet zeer betwistbaar. Het vruchtgebruik zou eenvoudigerweg geëvalueerd moeten worden op basis van de *normale* sterftetafels zoals gepubliceerd door FOD Economie (ex NIS). Deze aanbeveling werd helaas niet gevolgd.

8. Beroep op autoriteit van de notaris. Het wettelijke barema is niet verplicht (behalve meningsverschil tussen de partijen). De autoriteit van de notaris die bezorgd is om nauwkeurigheid en rechtvaardigheid zou een akkoord mogelijk moeten maken op basis van de economische waarde van het vruchtgebruik.

9. Conclusies en dankwoord. Nadat belangrijke verbeteringen werden aangebracht, achtereenvolgens in de Senaat en in de Kamer, konden bepaalde leemtes en onvolmaaktheden niet gecorrigeerd worden, waarschijnlijk bij gebrek aan tijd. Andere gebreken, inherent aan "papieren" tafels, zijn niet verbeterbaar; ze leiden tot ruwe benaderingen en bijgevolg tot frustraties die de wet nu juist tot doel had te vermijden. De verkieslijke oplossing is verreweg een overeenkomst tussen de partijen onder de autoriteit van de notaris en op basis van de economische waarde van het vruchtgebruik.

Zoals men kan vaststellen bij de lezing van de wetgevingstukken, heb ik veel geïnvesteerd in dit project met de bedoeling om de gebreken ervan te verbeteren; dit is jammer genoeg niet gelukt voor sommige gebreken, terwijl het voor andere helaas onmogelijk is. Toch sta ik erop om mijn dankbaarheid hier te uiten aan degenen die mij hun steun hebben geleverd, enerzijds Senator Francis Delpérée en Mevrouw Anne Desmarests, parlementaire medewerkster en gastprofessor aan het IHECS, en anderzijds Professor Johan Verstraete.

Christian Jaumain,
actuaris, emeritus hoogleraar aan de UCL,
gewezen voorzitter van het Instituut voor actuariële wetenschappen van deze universiteit.

Bijlage: wetgevingsstukken

Wet houdende invoeging van artikel 624/1 in het Burgerlijk Wetboek en tot wijziging van artikel 745sexies van het Burgerlijk Wetboek teneinde de regels vast te leggen voor de waardering van het vruchtgebruik in geval van omzetting van het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot en van de langstlevende wettelijk samenwonende.

Nr	Opschrift	datum
S.5-2338/1	Wetsvoorstel	13/11/2013
S.5-2338/1bis	Wetsvoorstel strikt genomen	13/11/2013
S.5-2338/2	Amendementen	12/02/2014
S.5-2338/3	Verslag namens de commissie	26/02/2014
S.5-2338/4	Tekst aangenomen door de commissie	26/02/2014
S.5-2338/5	Tekst aangenomen in plenaire vergadering en overgezonden aan de Kamer	13/03/2014
K. 53-3451/1	Ontwerp overgezonden door de Senaat	14/03/2014
K. 53-3451/2	Amendement	25/03/2014
K. 53-3451/3	Verslag namens de commissie	31/03/2014
K. 53-3451/4	Tekst aangenomen door de commissie	31/03/2014
K. 53-3451/5	Gewijzigd ontwerp	03/04/2014
Wet van 22 mei 2014 (B.S., 13 juni 2014)		

Deze documenten zijn beschikbaar op de website www.christian-jaumain.be